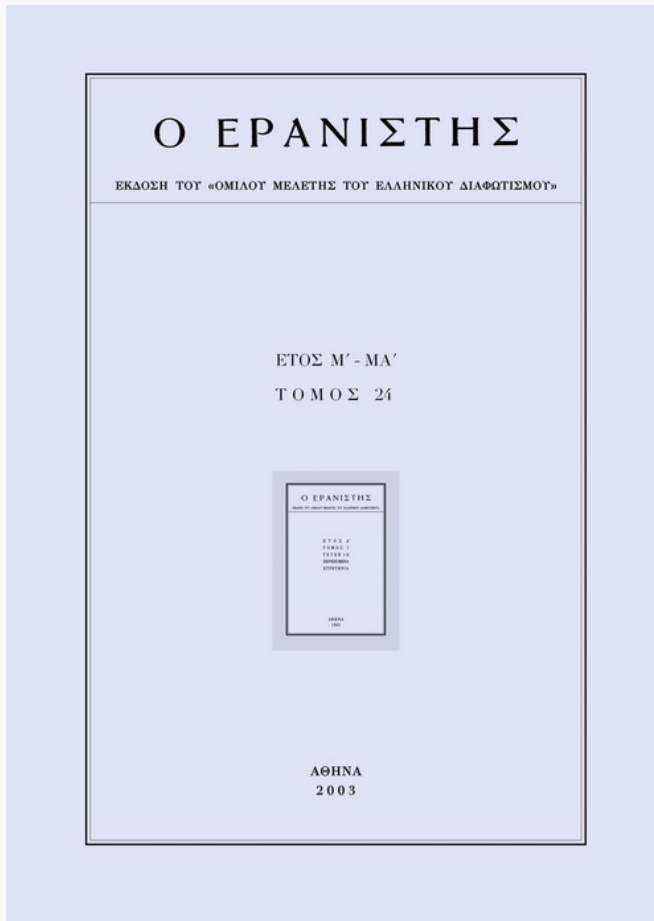

Ο Ερανιστής

Τόμ. 24 (2003)

Θουκυδίδης, Αρχαίοι μυθογράφοι. Δύο ματαιωμένα εκδοτικά σχέδια του Κοραή

Εμμ. Ν. Φραγκίσκος

doi: [10.12681/er.12](https://doi.org/10.12681/er.12)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Φραγκίσκος Ε. Ν. (2003). Θουκυδίδης, Αρχαίοι μυθογράφοι. Δύο ματαιωμένα εκδοτικά σχέδια του Κοραή. *Ο Ερανιστής*, 24, 161-167. <https://doi.org/10.12681/er.12>

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ, ΑΡΧΑΙΟΙ ΜΥΘΟΓΡΑΦΟΙ ΔΥΟ ΜΑΤΑΙΩΜΕΝΑ ΕΚΔΟΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ

ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΟ ΟΤΙ ὁ Κοραῆς δημοσιεύοντας τὴν Προκήρυξη τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης (*Πρόδρομος E.B.*, 1805) δὲν προσδιόρισε ὀνομαστικὰ τοὺς συγγραφεῖς τοὺς ὁποίους θὰ ἐξέδιδε στὴν πολὺτομη αὐτὴ συλλογὴ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ὅμηρο: «θέλει περιέχει τὸ περισσότερον μέρος ἀπὸ τοὺς δοκίμους ποιητᾶς καὶ συγγραφεῖς. Τοιούτους ὀνομάζω, ὅσοι ἔγραψαν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς γλώσσης, ἀρχινῶν ἀπὸ τὸν Ὅμηρον καὶ τελευτῶν εἰς τοὺς γράψαντας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πτολεμαίων, καὶ ὀλίγον κατωτέρω». ¹ Τελικὰ, μὲ ἐξαίρεση τὸν Ὅμηρο, ποὺ πάντως τὸν αὐτονόμησε ἀπὸ τῆ σειρᾶ τῆς *E.B.*, δὲν ἐξέδωσε ἄλλους σημαντικοὺς ποιητῆς, π.χ. τραγικούς, Πίνδαρο κ.λπ., καὶ ἀπὸ τοὺς πεζογράφους ἄφησε ἔξω ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοὺς ἐπιφανέστερους ἱστορικούς Ἡρόδοτο καὶ Θουκυδίδη καὶ τοὺς ῥήτορες Δημοσθένη καὶ Λυσία, παρότι ἀνῆκαν στοὺς ἀγαπημένους τοῦ συγγραφεῖς. Αὐτὸ ἐνισχύει τὴν ἀποψη ὅτι τὶς ἐπιλογές τοῦ Κοραῆ τὶς ὑπαγόρευαν ὄχι τόσο οἱ προσωπικὲς προτιμήσεις ὅσο τὰ στηρίγματα ποὺ τοῦ παρεῖχαν τὰ κείμενα τῶν ἐκδιδόμενων κάθε φορὰ συγγραφέων προκειμένου νὰ μπορεῖ νὰ παρεμβαίνει στὰ νεοελληνικὰ πράγματα μέσα ἀπὸ τὰ προλεγόμενα τῶν ἐκδόσεων. Χαρακτηριστικὴ ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι ἡ ἀπάντησις ποὺ ἔδωσε στὸν Ἰάκωβο Ρῶτα τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1822, ὅταν ὁ δεύτερος τοῦ διαβίβαζε μιὰ πληροφορία ποὺ εἶχε φτάσει στ' αὐτιά του (ἂν δὲν ἦταν ἔκφραση ἐπιθυμίας τοῦ ἴδιου τοῦ Ρῶτα) ὅτι ἐτοιμαζόταν νὰ ἐκδώσει Θουκυδίδη: «Θουκυδίδην μὲ λέγεις! Τίς σε τὸ εἶπε; Δὲν εἶναι τώρα καιρὸς ἱστορίας, διδασκαλίας καλῆς, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ὅποιαν βλέπεις, ὅτι οὐδὲ τὰ φωτισμένα ἔθνη δὲν ὠφελοῦνται πολὺ. Ἀμφιβάλλω ἂν ὠφεληθῶσιν οἱ ἡμέτεροι καὶ ἀπὸ τὰ σοφώτατα Ἡθικά τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς καὶ ἀπὸ τὰ Πολιτικά του». ²

Πάνω στὸν Ἀγώνα γιὰ τὴν ἐλευθερία, ποὺ διάνυε ἤδη τὸν δεύτερο χρόνο του καὶ ἐνόψει τῶν ἀναμενόμενων εὐνοϊκῶν ἐξελίξεων γιὰ τὴν ὀλοκλήρω-

1. Χρησιμοποιοῦ τὴν ἀναστατικὴ ἐκδόσι τῶν προλεγόμενων: Ἰ.δ. Κοραῆ Προλεγόμενα στοὺς ἀρχαίους Ἑλλήνας συγγραφεῖς, Ἀθήνα, ΜΙΕΤ, 1986, τ. Α', σ. 59.

2. Ἰ.δ. Κοραῆς, Ἀλληλογραφία, Ἀθήνα, ΟΜΕΔ, 1982, τ. Δ', σ. 369-370.

ση τῆς ἐθνικῆς ἀποκατάστασης τῶν Ἑλλήνων ὁ Θουκυδίδης ἦταν γιὰ τὸν Κοραῆ ἀνεπίκαιρος. Τώρα προεῖχε νὰ ἀντιμετωπιστεῖ τὸ πολιτικὸ πρόβλημα καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη οἱ συγγραφές τοῦ Ἀριστοτέλη θὰ μπορούσαν, ὅπως πίστευε, νὰ ἀναχθοῦν σὲ κώδικα πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς θεωρίας, ἱκανὸ νὰ διαμορφώσει συνειδήσεις καὶ συμπεριφορές καὶ νὰ ἐπηρεάσει χειρισμούς, πολιτικὲς ἀποφάσεις καὶ λύσεις καὶ μὲ τὴ δική του διαμεσολάβηση χάρις στὴν ἀνάδειξη τῆς ἀριστοτελικῆς σκέψης στὰ προλεγόμενα τῶν δύο ἐκδόσεων. Ὡστόσο ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου θὰ ἀντλοῦσε ἐκεῖνες τὶς παραδειγματικὲς ἀναφορὲς πού ἐπικύρωναν ὅσα τὸν ἀπασχολοῦσαν στὰ παραπάνω ἔργα. Ἔτσι ὁ διάλογος Ἀθηναίων καὶ Μηλιῶν ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Περικλῆ θὰ μπολιάσουν τὶς ἀναλύσεις του γιὰ τὶς ἔννοιες τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἰσοτιμίας καὶ ἀξιοκρατίας σὲ μιὰ εὐνομούμενη πολιτεία.³

Τὰ μέχρι τώρα γνωστά μας στοιχεῖα γιὰ τὴ σχέση τοῦ Κοραῆ μὲ τὴ «Θουκυδίδου ξυγγραφή» δὲν ἀφήνουν καὶ νὰ διαφανεῖ τυχὸν πρόθεσή του νὰ ἐκδώσει τὸ κείμενο τοῦ ἱστορικοῦ. Μᾶς πληροφοροῦν γιὰ πολλὰ ἄλλα: π.χ. τὴν κριτικὴ ἐνασχόλησή του μὲ αὐτὸ ἤδη ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ 1790,⁴ τὴν παραχώρηση σημειώσεων του στὸν γάλλο ἐλληνιστὴ P. Lévesque γιὰ νὰ τὶς καταχωρίσει στὴν ἐκδοση τῆς γαλλικῆς μετάφρασης τοῦ Θουκυδίδου (1795), τὴν ἱκανοποίηση πού δοκίμασε ἀπὸ τὴ δημοσίευσή τους ἀλλὰ καὶ κάποια ἐνόχληση ἐξαιτίας μιᾶς ἀδιακρισίας τοῦ ἐκδότη,⁵ τὶς κρίσεις του γιὰ τὴ φράση καὶ τὸ ὕφος τοῦ ἱστορικοῦ⁶ καὶ προπάντων τὶς θε-

3. Ἀδ. Κοραῆ *Προλεγόμενα*, ὅ.π., τ. Β', 1988, σ. 674 καὶ τ. Γ', 1990, σ. 51.

4. Ἐμμ. Ν. Φραγκίσκος, «Ἡ φίλια Κοραῆ-Villoison καὶ τὰ προβλήματα τῆς», *Ὁ Ἐραμιστής* 1 (1963), 84· Γεώργιος Χ. Χριστοδούλου, «Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς ὡς διορθωτὴς τῶν κλασικῶν κειμένων. Τὸ χειρόγραφο Χίου 490», *Σύμμικτα κριτικά*, Ἀθήνα 1986, σ. 242 [Πρώτη δημοσίευση στὰ *Πρακτικὰ Συνεδρίου «Κοραῆς καὶ Χίου»*, τ. Α', Ἀθήνα 1984, σ. 37- 54]· Ἐλένη Κοντιάδη-Γσιτσώνη, «Ὁ Θουκυδίδης κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ», *ΕΕΦΣΠΑ*, περίοδος Β', τ. Α' (1992- 1995), 209 [πρώτη μορφή στὰ γερμανικὰ στὸ π. *Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft* 14 (1984), 271- 278].

5. Διον. Θερεϊανός, *Ἀδαμάντιος Κοραῆς*, Τεργέστη 1889, τ. Α', σ. 240-245· Ἐλένη Κοντιάδη-Γσιτσώνη, ὅ.π., σ. 209-210. Νὰ προστεθεῖ ἀκόμη ἡ πληροφορία τοῦ Κοραῆ ὅτι στὸ προσωπικὸ του ἀντίτυπο τοῦ Θουκυδίδου εἶχε αὐξήσει τὸν πίνακα τῶν λέξεων, γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἐξάιρεσε ἀπὸ τὴν πώληση ὀρισμένων βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης του τὸ 1796, *Ἀλληλογραφία*, ὅ.π., τ. Α', σ. 485.

6. *Ἀλληλογραφία*, ὅ.π., τ. Α', σ. 504· τ. Β', σ. 131, 194· τ. Γ', 33, 105. Πβ. Ἐλένη Κοντιάδη-Γσιτσώνη, ὅ.π., σ. 214.

τικές αντιδράσεις του όταν το 1804 πληροφορήθηκε για την παρασκευαζόμενη από τον Νεόφυτο Δούκα έκδοση του θουκυδίδειου κειμένου και τη μετάφραση που θα το συνόδευε, αλλά και τη μεταβολή της στάσης του από το 1806 απέναντι στο έκδοτικό έγχείρημα του λόγιου ιερωμένου, όταν διαπίστωσε όρισμένα ανεπίτρεπτα για σύγχρονη έκδοση ελαττώματα.⁷ Τέλος, ή διάψευσή του το 1822 σχετικά με τη φήμη ότι ασχολούνταν να εκδώσει Θουκυδίδη, και ή θέση του για το άκαιρο μιᾶς τέτοιας έκδοσης περιλαμβάνονται επίσης στη μέχρι τώρα συγχομιδή των γνώσεών μας.⁸

Παρουσιάζω εδώ μιᾶ ἀθησαύριστη μαρτυρία που μιᾶ ἀποκαλύπτει πλέον ότι ο ἀρχαῖος ἱστορικὸς βρισκόταν μέσα στὰ έκδοτικὰ σχέδια τοῦ Κοραῖ ἀπὸ πολὺ νωρῖς. Πρόκειται γιὰ μιᾶ δημόσια δήλωσή του στὰ 1807 μετὴν εὐκαιρία κάποιων σχολίων στὸν Θουκυδίδη, ἐκτοπισμένη ὅμως στὸ μέρος ἐκεῖνο τῶν ἐκδόσεων του που σπάνια ἀποτελεῖ πεδίο τῶν ἀναζητησέων μας, τίς κριτικὲς καὶ ἐρμηνευτικὲς σημειώσεις τῶν ἐκδιδόμενων κειμένων. Ἡ δήλωση αὐτὴ μερικὰ χρόνια ἀργότερα πῆρε, ὅπως θὰ δοῦμε, εὐρύτερη δημοσιότητα στὸ πλαίσιο τῆς φιλολογικῆς διαμάχης που ἀκολούθησε. Λοιπόν, στὸν τόμο τῶν σημειώσεων τῆς έκδοσης τοῦ Ἰσοκράτη (1807) ὁ Κοραῖς σχολιάζοντας τὴ σημασία τοῦ ῥήματος προκόπτω φέρνει ὡς παράδειγμα μεταβατικῆς χρήσης του ἕνα χωρίο τοῦ Θουκυδίδη (Δ, ζ), τοῦ ὁποῖου ἐπιχειρεῖ συντακτικὴ ἀνάλυση γιὰ χάρη, ὅπως γράφει, τῶν μαθητῶν, καὶ μετὰ τὴν ἐρμηνευτικὴ αὐτὴ διασάφηση ἐπιλέγει: «Ἄλλὰ περὶ μὲν τῶν Θουκυδίδου, ὅταν σὺν θεῷ κατ' ἐκεῖνον γενώμεθα τὸν συγγραφέα».⁹ Τὸ «σὺν θεῷ» τῆς διατύπωσης ὑποδήλωνε βέβαια ὅτι ὁ καιρὸς τῆς έκδοσης δὲν ἦταν

7. Βλ. τὰ σχετικὰ στὰ δημοσιεύματα τῆς Ἑλένης Κοντιᾶδη-Γαιτσώνη, ὁ.π., καὶ στὰ νεότερα τοῦ Νεόφυτου Χαριλάου, «Ἡ πορεία τοῦ Θουκυδίδη στὴ νεοελληνικὴ σκέψη. Ἡ έκδοση τοῦ Νεόφυτου Δούκα 1805-1806», *Μνήμων* 20 (1998), 38-40 καὶ *Ὁ Νεόφυτος Δούκας καὶ ἡ συμβολὴ του στὸ νεοελληνικὸ Διαφωτισμὸ*, Ἀθήνα 2002 (διδ. διατριβή), σ. 299-305. Μιᾶ παρατήρηση: ἡ προτροπὴ τοῦ Κοραῖ στὸν Ἀλέξ. Βασιλείου τὸν Ἰούλιο 1805 νὰ πείσει τὸν Ν. Δούκα (καὶ ἀναβάλλη τὴν έκδοσιν ἕως οὔ νὰ ἀναγνώσῃ τὴν εἰς τὸν Αἰλ[ιανὸν] προδιόικησιν) δὲν ἀφοροῦσε, πιστεύω, τὴν έκδοση τοῦ Θουκυδίδη (Ν. Χαριλάου, *Ὁ Νεόφυτος Δούκας*, ὁ.π., σ. 300-301), ἀλλὰ προφανῶς τὴ σχεδιαζόμενη ἐπανεκδοση τῆς *Γραμματικῆς Τερψιθέας* (α' ἐκδ. 1804). Σ' αὐτὴν ἀκριβῶς (1808) ὁ Δούκας θὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ὀρθότητα τῶν γραμματικῶν ἀπόψεων τοῦ Κοραῖ που εἶχαν ἐκτεθεῖ στὰ προλεγόμενα τοῦ Αἰλιανοῦ (*Πρόδρομος Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης*, 1805).

8. Ἑλένη Κοντιᾶδη-Γαιτσώνη, ὁ.π., σ. 214 (ἡ ἐπιστολὴ δὲν ἀπευθύνεται στὸν Ἄλ. Βασιλείου ἀλλὰ στὸν Ἰάκ. Ρώτα), Ἀδ. Κοραῖ *Προλεγόμενα*, ὁ.π., τ. Γ', 1990, εἰσαγωγὴ Λουκίας Δρούλια, σ. X.

9. *Ἰσοκράτους Λόγοι καὶ Ἐπιστολαί*, Παρίσι 1807, τ. Β', σ. 122.

ἐπικείμενος, ὁ Θουκυδίδης δὲν ἐντασσόταν στὶς ἄμεσες συγγραφικὲς προτεραιότητες τοῦ Κοραῆ. Ὅμως ὁ καιρὸς αὐτὸς δὲν ἔφτασε ποτέ.

Τί ἄραγε ἔκανε τὸν Ἕλληνα σοφὸ νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὸ προαναγγελλμένο ἔστω καὶ εὐκαιριακὰ σχέδιό του; Μήπως τρόμαξε στὴ σκέψη ὅτι θὰ ἀναγκαστόταν νὰ καταπονηθεῖ σ' ἓναν ἐκδοτικὸ ἄθλο ποῦ ἀπαιτοῦσε «ὡμους ἀτλαντικούς», ὅπως ὁ ἴδιος εἶχε προειδοποιήσει ἀπὸ τὸ 1804,¹⁰ προκειμένου δηλαδὴ νὰ ἐκδοθεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς κριτικῆς ἐπιστήμης καὶ νὰ σχολιαστεῖ ἓνας «στρυφνὸς» συγγραφέας, «ὁ πῦθ σκοτεινὸς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς»,¹¹ εἰς βάρος μάλιστα τοῦ ὅλου ἐκδοτικοῦ του προγράμματος; Ἄλλωστε τὸ χρέος του πρὸς τὴ φιλολογία τὸ εἶχε ἤδη ἐπιτελέσει μὲ τὴ δημοσίευση τῶν κριτικῶν του σημειώσεων ἀπὸ τὸν Lévesque. Μήπως πάλι συμβιβάστηκε μὲ τὴν ἰδέα ὅτι ἡ δεκάτομη ἐκδοση τοῦ Δούκα (Βιέννη 1805-1806), στὴν ὁποία θὰ ἀντιπαρατασσόταν ἡ δική του μὲ τὴν αἴγλη τοῦ φιλολογοῦ τῆς κύρους, παρὰ τὶς ἀδυναμίες τῆς ἐκπλήρωσε τὴν ἀποστολὴ τῆς μέσα στὴν ἔνδεια τοῦ γένους σὲ παρόμοια δημοσιεύματα, ὅπως πίστευε ἀρχικά, καὶ ἔκρινε ὅτι θὰ ἦταν περιττὴ πολυτέλεια νὰ σπαταληθοῦν δυνάμεις, χρόνος καὶ χρήματα πάνω στὸ ἴδιο ἀντικείμενο; Ἡ, ἀντίθετα, ἡ παραίτηση ἔδειχνε ἀπροθυμία, ἴσως καὶ φόβο γιὰ τὸ ἐνδεχόμενο ἐκτράχυνσης τῶν πραγμάτων, νὰ ἀντιπαρατεθεῖ ἀνοικτὰ σὲ διάλογο μὲ ἓναν λόγιο ἀποφασισμένο νὰ ὑπερασπιστεῖ μέχρι τέλους τὶς ἀντιλήψεις καὶ τὸν τρόπο ἐργασίας του ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκδοση τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀλλὰ καὶ τὰ γλωσσικὰ καὶ γραμματικὰ ζητήματα; Εἶναι ἄλλωστε γνωστὸ ὅτι ὁ ἴδιος μόνον πλαγίως ἔλεγξε στὰ προλεγόμενα τῶν βιβλίων του τὸν ἐκδότη τοῦ Θουκυδίδη καὶ τὸ σύγγραμμά του —τὰ ὑπονοούμενα δὲν διέφυγαν οὔτε ἔμειναν ἀναπάντητα ἀπὸ τὸν θιγόμενο— καὶ ἄφησε τὴν ἀπευθείας δημόσια ἀναμέτρηση ἐφ' ὅλης τῆς ὕλης νὰ τὴν ἐπωμιστεῖ ἀπὸ τὸ 1809 ὁ ἔμπιστος φίλος του Ἀλέξανδρος Βασιλείου (καὶ ἐν μέρει ὁ Κων. Κούμας) στὴ Βιέννη μὲ τὴ δική του καθοδήγηση ἀπὸ τὸ Παρίσι.¹²

Ὁ Ν. Δούκας ἀπὸ τὴ μεριά του ἐπιζητώντας νὰ ἀνταγωνιστεῖ φιλολογικὰ τὸν Κοραῆ, παρότι ἀναγνώριζε τὴν ἐπιστημονικὴ του ἀνωτερότητα,

10. Ὅταν ἔμαθε ὅτι ὁ Νεόφυτος Δούκας καταγινόταν μὲ τὴν ἐκδοση καὶ τὴ μετέφραση τοῦ ἱστορικοῦ, Ἀλληλογραφία, ὁ.π., τ. Β', σ. 131.

11. Κρίσεις τοῦ Κοραῆ. Γι' αὐτὲς καὶ γιὰ ἄλλες βλ. ἐδῶ σημ. 5.

12. Νεόφ. Χαριλάου, «Ἡ πορεία τοῦ Θουκυδίδη», ὁ.π., σ. 40-41 καὶ διεξοδικότερα στοῦ ἴδιου, Ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὁ.π., σ. 305 κ.έ., ὅπου καὶ ἡ προηγούμενη βιβλιογραφία. Εἰδικὰ γιὰ τὸν Θουκυδίδη ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τῆς φιλολογικῆς ἐριδᾶς βλ. τίς σ. 317-318, 327, 330-331, 348, 352-353, 408-409, 412-413.

δὲν ἔχανε εὐκαιρία νὰ ἀμφισβητεῖ τὶς ἐρμηνευτικὲς τοῦ προσεγγίσεις τῶν κειμένων, μία ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν αὐτὴ ἀκριβῶς ποὺ προκάλεσε στὶς σημειώσεις τοῦ Ἰσοκράτη τὴν προαγγελία τῆς μελλοντικῆς ἔκδοσης τοῦ Θουκυδίδη, τὰ σημασιολογικὰ τοῦ ρήματος προκόπτω. "Ἐξὶ λοιπὸν χρόνια ἀργότερα, τὸ 1813, στὴν «Ἀργώ», τὰ προλεγόμενα δηλαδὴ τῆς ἔκδοσης τοῦ Ἡρωδιανοῦ καὶ κορυφωση τῆς φιλολογικῆς διαμάχης, ὁ Δούκας δὲν θὰ περιοριστεῖ στὴν παράθεση τῶν προσωπικῶν τοῦ ἀπόψεων γύρω ἀπὸ τὸ ἐρμηνευτικὸ πρόβλημα ἀλλὰ θὰ σταθεῖ (καὶ πῶς μπορούσε νὰ κάνει ἀλλιῶς) καὶ στὴ δῆλωση τοῦ Κοραῖ. Ἀναπαράγοντάς τὴν ἔτσι ποὺ νὰ εἶναι ἄμεσα ἀναγνώσιμη, θὰ τὴν ἐρμηνεύσει ὡς κίνηση ἐναντίον τοῦ μὲ σύντομο σχόλιο χρωματισμένο μὲ μεταφορές, ὄχι χωρὶς κάποια δόση εἰρωνείας διατυπωμένο: «Ἄ ἄ! δῶδα μὴ μοι πρόσφερε· φανεράς γάρ μου τὰς ρυτίδας ποιήσεις· καὶ ἐκ τοσαύτης παρασκευῆς μάλισθ' ὀρμώμενος».¹³ Ἦταν σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε: «Κατάλαβα, μὲ τὰ φῶτα τῆς φιλολογικῆς σου προετοιμασίας θέλεις νὰ δείξεις πῶς ἡ ἔκδοσή μου εἶναι ἀπαρχαιωμένη, ξεπερασμένη». Καὶ ἂν αὐτὸς ὁ στόχος ὑπῆρχε στὴ σκέψη τοῦ Κοραῖ ἦταν προέβαινε στὴ δῆλωση τοῦ 1807, θὰ πείστηκε στὴ συνέχεια γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ πῶς ἡ προσπάθεια νὰ ἐκδοθεῖ ἐκ νέου ὁ ἀρχαῖος ἱστορικὸς κινδύνευε νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ πρόσωπο μὲ πρόσωπο πλέον ἀντιπαράθεση μὲ τὸν Δούκα, στὴν ὁποία θὰ θυσιαζόταν τελικὰ ἡ ὅποια συμβολὴ τοῦ ἐκδότη στὴν ἀποκατάσταση καὶ κατανόηση τοῦ θουκυδίδειου κειμένου. Συνεκτιμώντας καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους παράγοντες, ὅπως ἐκτέθηκαν παραπάνω, ὁ Κοραῖς πῆρε προφανῶς τὴν ἀπόφαση νὰ ματαιώσει τὸ ἐκδοτικὸ του σχέδιο. Ἀργότερα οἱ καινούργιες συνθήκες τοῦ ἔθνους, κατὰ τὴν κρίση του, δὲν εὐνοοῦσαν καὶ πάλι ἓνα παρόμοιο ἐγχείρημα.

"Ἄν στὴν προηγούμενη περίπτωση τὰ κενὰ τῆς πληροφόρησής μας ἀναπληρώνονται ἀπὸ βásiμες εἰκοτολογίες, στὴν περίπτωσή τῆς ἔκδοσης τῶν παλαιῶν Μυθογράφων ὄχι μόνο γνωρίζουμε τὸν λόγο τῆς ματαιώσῆς της ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἄλλες λεπτομέρειες ἀντλημένες ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Κοραῖ. "Ὅπως π.χ. ὅτι ὁ τελευταῖος δὲν σκεπτόταν ἀπλῶς νὰ ἐκδώσει τὴ συλλογὴ, ἀλλὰ εἶχε προχωρήσει στὴν ἐπεξεργασία τοῦ ὑλικοῦ μὲ σημειώσεις καὶ διορθώσεις τῶν κειμένων· ὅτι στὰ περιεχόμενά της εἶχε περιλάβει τὸ σύνολο τῶν ἐκπροσώπων τῆς μυθογραφίας καὶ ὄχι μόνο τοὺς ἐπιφανέστε-

13. Ἡρωδιανοῦ τῆς μετὰ Μάρκον βασιλείας ἱστοριῶν βιβλία ὀκτώ, Βιέννη 1813, σ. ξς'-ξζ'. Στὴ συνέχεια συμβουλεύει τὸν Κοραῖ νὰ υἱοθετήσῃ στὴν ἔκδοσή τὴς δικῆς του ἀπόψεως γιὰ τὰ ἐρμηνευτικὰ τοῦ ρ. προκόπτω.

ρους (Ἀπολλόδωρο κ.λπ.)· ὅτι σκόπευε νὰ τὴν ἐντάξει στὰ *Πάρεργα τῆς Ε.Β.* ἀμέσως μετὰ τὸν τόμο τῶν Αἰσώπειων μύθων (1810)· ὅτι κατὰ τὴν προετοιμασία τῆς ἔκδοσης τὸν εἶχε βοηθήσει ὁ εὐρισκόμενος τότε στὸ Παρίσι Νεόφυτος Βάμβας, στὰ χέρια τοῦ ὁποίου, ὅπως τοῦ τὸ ἀνακοίνωνε στὰ 1829, ἤθελε νὰ παραδοθεῖ μετὰ θάνατον τὸ «χάρτινον μέγα κουτίον» μὲ τὸ ἀδημοσίετο ὑλικό.¹⁴ Τί μεσολάβησε λοιπὸν καὶ δὲν πῆγαν τελικὰ τὰ κοραϊκὰ χειρόγραφα στὸ τυπογραφεῖο;

Αὐτὴ τῆ φορά ἀποδεδειγμένα καθοριστικὸ ρόλο ἔπαιξε ἡ ἔκδοση ἀπὸ τὸν Νεόφυτο Δούκα τῆς *Βιβλιοθήκης ἢ περὶ Θεῶν* τοῦ Ἀπολλόδωρου, Βιέννη 1811. Ὁ Κοραῆς ἀπὸ τὸ 1802, πρὶν ἀκόμη ξεκινήσει τὸ δικό του ἐκδοτικὸ πρόγραμμα, παρῆγε πρόθυμα τὶς φιλολογικὲς του ἐκδουλεύσεις μεταξὺ ἄλλων καὶ στὸν γάλλο ἑλληνιστὴ Στέφανο Clavier, στενὸ του φίλο καὶ πρῶην μαθητὴ του, ποὺ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἐτοίμαζε νὰ ἐκδώσει μὲ γαλλικὴ μετάφραση τὸν Ἀπολλόδωρο. Ἐπιθεωροῦσε τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια καὶ μετὰ τὴ δημοσίευση φρόντισε ἐπὶ πολλὰ χρόνια γιὰ τὴ διάδοση τοῦ βιβλίου στὸ ἑλληνικὸ κοινό. Ἴσως στὴν ἀπόφασή του νὰ ἀσχοληθεῖ καὶ ὁ ἴδιος μὲ τοὺς Μυθογράφους δέχτηκε ἐρεθίσματα ἀπὸ τὴν πρῶιμη αὐτῆ συνεργασία του μὲ τὸν Clavier. Ὅταν, λοιπὸν, πληροφόρηθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1811 ὅτι κυκλοφόρησε ἡ ἔκδοση τοῦ Δούκα δυσανασχέτησε ἔντονα: «Ὅ, τι μ' ἐκακοφάνη περισσότερο εἶναι, ὅτι μετὰ τὸν Αἴσωπον, ἐμελέτων ἐγὼ νὰ ἐκδώσω (ἀκολουθῆαν τῶν *Παρέργων*) τοὺς Μυθογράφους τούτους».¹⁵ Φορτισμένος καὶ ἀπὸ τὸ βαρὺ κλίμα ποὺ εἶχε στὸ μεταξὺ δημιουργηθεῖ ἔξαιτίας τῆς σφοδρῆς φιλολογικῆς διαμάχης — ἕνας ἀπὸ τοὺς πόλους τῆς ὁποίας ἦταν ὁ ἴδιος — ἀνάμεσα στὸν Δούκα καὶ τὸν Ἀλέξανδρο Βασιλείου, θὰ προβεῖ σὲ ἀπαξιωτικὲς κρίσεις γιὰ τὴν ἔκδοση καὶ τὸν ἐκδότῃ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ πῆρε στὰ χέρια του τὸ βιβλίο: «Δὲν εἶναι σχεδὸν σελὶς εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἀποδείχνει φανερά, ὅτι ἦτον ἐπιτηδειότερος νὰ κόπτη ξύλα ἀπὸ τοὺς λόγγους, παρὰ νὰ ἐκδίδη Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς»,¹⁶ ἔγραφε στὸν Βασιλείου τὸν Δεκέμβριο

14. Ὅλες οἱ παραπάνω πληροφορίες προέρχονται ἀπὸ δύο ἐπιστολὲς τοῦ Κοραῆ, τὴν ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1811 πρὸς Ἀλέξ. Βασιλείου καὶ τὴν ἀπὸ 5 Νοεμβρίου 1829 πρὸς Νεόφ. Βάμβα, *Ἀλληλογραφία*, ὅ.π., τ. Γ', σ. 111 καὶ τ. Ζ', σ. 163 ἀντίστοιχα.

15. Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀλέξ. Βασιλείου, 8.6.1811, *Ἀλληλογραφία*, ὅ.π., τ. Γ', σ. 111. Σ' αὐτὴ τὴν αἰτία ἀποδίδει καὶ ὁ Νεόφ. Χαριλάου τὴν ἀπόρριψη τῆς ἔκδοσης τοῦ Ν. Δούκα, *Ὁ Νεόφυτος Δούκας*, ὅ.π., σ. 365. Τώρα πλέον γνωρίζουμε ὅτι ἡ δυσαρέσκεια τοῦ Κοραῆ ξεκινούσε ἀπὸ πραγματικὴ βάση, ἀπὸ τὸ γεγονὸς δηλ. ὅτι ἔνωσε ξαφνικὰ νὰ ἀκυρώνονται οἱ δικοὶ του κόποι πάνω στὰ κείμενα τῶν Μυθογράφων.

16. Ἐπιστολὴ 15.12.1811, ὅ.π., σ. 166.

τοῦ 1811. Στὸ ἴδιο αὐτὸ γράμμα φαίνεται καθαρὰ ὅτι ἀνακόπηκε ἡ διάθεσή του νὰ συνεχίσει νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔκδοση τῶν Μυθογράφων. «Ἀνάγκη ἦτο νὰ φανερωθῶσι τὰ τοιαῦτα εἰς τὸ γένος. Ἄλλὰ τί νὰ κάμω ὁ ταλαίπωρος; πρῶτον δὲν ἔχω καιρὸν, ἔπειτα φοβοῦμαι μὴν ἡ ἀγανάκτησίς μου μὲ ἐξωθήσῃ εἰς τὴν ἀμετρίαν καὶ τελευταῖον (νὰ σ' ἐξομολογηθῶ καὶ τοῦτο) δὲν καταδέχομαι νὰ παλαίω μὲ τοιοῦτον αἰσχρὸν πίθηκον». ¹⁷ Προτίμησε νὰ ἀφήσει ἀτελείωτο τὸ ἔργο, γιὰ νὰ ξαναθυμηθεῖ τὴν ὕπαρξή του δεκαοκτὼ χρόνια ἀργότερα στὸ τέλος πιά τῆς ζωῆς του καὶ νὰ σκεφθεῖ νὰ κληροδοτήσει τὰ χειρόγραφα του στὸν συνεργάτη του σ' ἐκείνη τὴν προσπάθεια Νεόφυτο Βάμβα. Δὲν γνωρίζουμε ἂν πραγματοποιήθηκε ἡ ἐπιθυμία του. Στούς καταλόγους πάντως τῶν φιλολογικῶν καταλοίπων τοῦ Κοραῆ δὲν ἔχει καταγραφεῖ ἡ παρουσία ὕλικου σχετικοῦ μὲ Μυθογράφους σὲ τόσο τουλάχιστο προχωρημένη μορφή ὅπως αὐτὴ ποὺ περιγράφεται στὸ γράμμα τοῦ 1829. ¹⁸

ΕΜΜ. Ν. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ

17. Ὁ.π., σ. 165-66.

18. Βλ. π.χ. τὴν πρώτη δημοσιευμένη καταγραφή τῶν χειρογράφων του, ὅπου καμιά σχετικὴ ἔνδειξη, Ἰάκ. Ρώτας, Ἀπάνθισμα ἐπιστολῶν Ἀδαμαντίου Κοραῆ, τ. Α', Ἀθήνα 1839, σ. ιε'-ις'. Στὸν κατάλογο τῶν κοραϊκῶν χειρογράφων, Στεφ. Δ. Καββάδας, Ἡ ἐν Χίφῳ Βιβλιοθήκη Κοραῆ, Ἀθήνα 1933, τὸ χφ 423 σύγκριται ἀπὸ 4 φύλλα καὶ περιλαμβάνει κυρίως ἀποδελτιώσεις μυθολογικῶν θεμάτων ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ Villoison τῶν σχολίων τῆς Ἰλιάδας, Βενετία 1788, ὅπως σημειώνει ἀγνωστο χέρι στὸ φ. 1 τοῦ χειρογράφου.